

6. Моніч Б. Про особливості відправлення правосуддя в Україні під час війни. URL:<http://rsu.gov.ua/ua/news/bogdan-monic-pro-zdijsnenna-pravosudda-v-ukraini-pid-cas-vijni> (дата звернення: 25.04.2025)

7. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. ЮРЛІГА. URL:https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення: 25.04.2025).

8. Невесенко А.В. Реалізація права на справедливий судовий розгляд в Україні в умовах воєнного стану. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали науково-практичної конференції. Суми: СумДУ, 2022. С. 123-126.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-60>

ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ: ПРАКТИКА АП ВАКС

Худик Андрій Мирославович

помічник судді,

Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду

м. Київ, Україна

Цивільна конфіскація — є сучасним цивільним процесуальним інститутом, норми якого надають державі (*в особі її органів*) повернути шляхом звернення до суду та стягнення в дохід держави необґрунтованих активів, яких набула особа, уповноваженою на виконання завдань та функцій держави / місцевого самоврядування або іншою особою, яка набула у власність такі активи за дорученням такої особи [10, с. 75-80; 9, с. 39-45].

Сучасний механізм визнання активів необґрунтованими є цивільним процесуальним інструментом, який дозволяє державі здійснювати належний контроль за користуванням майном з урахуванням публічного інтересу без звинувачення посадової особи у вчиненні будь-яких правопорушень. При чому накладення стягнення можливе лише на ті матеріальні активи, законність володіння якими посадова особа не може обґрунтувати, тобто за звичайних обставин вона не мала б володіти ними, а тому її право не порушується [8].

При таких умов українська процедура цивільної конфіскації є видом цивільних процесуальних відносин, є превентивним та компенсаційним заходом впливу та спрямована на відшкодування шкоди, заподіяної державі, і стягнення необґрунтовано набутого майна або його вартості.

Процедура цивільної процесуальної конфіскації не впливає з обвинувального вироку чи кримінального провадження, таким чином, не може розцінюватися як покарання, а в розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини є засобом контролю за користуванням майном [1].

Національна модель конфіскації отримала своє вираження в конструкції «необґрунтовані активи», що має досить своєрідний правовий режим [6]. Матеріально-правове регулювання конструкції необґрунтованих активів знаходить своє відображення в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) [3], Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) [4] та Законі України «Про запобігання корупції» (далі – Закон України № 1700-VII) [5].

Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 69 Закону України «Про запобігання корупції» активи, стосовно яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку.

Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності чи необґрунтованість активів, які перебувають у власності, не встановлені судом (ч. 2 ст. 328 ЦК України).

Право власності припиняється у разі визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (п. 12 ч. 1 ст. 346 ЦК України).

Пунктом 12 ч. 1 ст. 346 ЦК України до підстав припинення права власності віднесено визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Глава 12 ЦПК України встановлює особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

З позовом про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави до суду звертається прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави щодо активів працівника Національного антикорупційного бюро України, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури чи активів, набутих іншими особами в передбачених законом випадках, звернення до суду та представництво держави в суді здійснюються прокурорами Генеральної прокуратури України за дорученням Генерального прокурора.

Предметом цивільної конфіскації можуть бути лише активи набуті після набрання чинності законом про цивільну конфіскацію, тобто 28 листопада 2019 року, якщо різниця між їх вартістю та законними доходами у 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму

для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності цим Законом, але не має перевищувати межі, встановлені ст. 368⁵ КК України «Незаконне збагачення» у 6500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Згідно ч. 4. ст. 23 ЦПК України справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються Вищим антикорупційним судом (далі – ВАКС), а ч. 3. ст. 24 ЦПК України – справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в апеляційному порядку переглядаються Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду (далі – АП ВАКС).

Розглянемо практику АП ВАКС щодо розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

У період з 05.09.2019 по 30.04.2025 до АП ВАКС у порядку цивільного судочинства було оскаржено 33 рішення ВАКС (з яких: 19 рішень та 14 ухвал).

У період з 05.09.2019 по 30.04.2025 АП ВАКС: 13 рішень та 10 ухвал ВАКС залишено без змін; скасовано 1 ухвалу; змінено 1 рішення; у 1 справі за апеляційною скаргою на ухвалу ВАКС апеляційну скаргу повернуто особі, яка подала таку апеляційну скаргу; у 1 справі за апеляційною скаргою на ухвалу ВАКС апеляційне провадження закрито у зв'язку із відмовою апелянта від апеляційної скарги.

Середня тривалість розгляду справ за апеляційними скаргами на рішення ВАКС у порядку цивільного судочинства становить 73 дні.

За період з 05.09.2019 по 30.04.2025 Верховним Судом 2 постанови АП ВАКС змінено, 5 постанов залишено без змін.

Отже, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є безоплатним позбавленням особи права власності на певне майно за рішенням ВАКС, унаслідок чого таке майно переходить у власність держави. Визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави характеризується такими ознаками: є заходом державного примусу; застосовується на підставі рішення ВАКС у випадках, передбачених законом; є підставою для безоплатного припинення права власності на майно; є первісною підставою набуття державою права власності на конфісковане майно.

Література:

1. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини. *Офіційний вісник України від 23.08.2006. № 32*, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 30.04.2025).

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Голос України* від 19.06.2001. № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Голос України* від 12.03.2003. № 45 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Голос України* від 18.05.2004. № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

5. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції». *Голос України* від 25.10.2014. № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

6. Боднар С.Б. Проблемні питання встановлення критеріїв застосування цивільної конфіскації. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*. Чернівці: 2023. С. 212-218.

7. Колотило О.О. Конфіскація поза межами кримінального переслідування (цивільна конфіскація): міжнародно-правовий аспект. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 3. С. 81-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_3_10 (дата звернення: 30.04.2025).

8. Михайленко Д.Г. Боднарук Ю.В. «Арифметика» під час перевірки вартісних критеріїв необґрунтованості активів у практиці АП ВАКС. *Видавництво Юридична практика*. 27.09.2023. URL: <https://pravo.ua/aryfmetyka-pry-perevirtsi-vartisnykh-kryteriiv-neobgruntovanosti-aktyviv-u-praktytsi-ar-vaks/> (дата звернення: 30.04.2025).

9. Навальнева Н.М. Конфіскація майна: цивільно-правовий аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. – 2018. Т. 29(68), № 6. С. 39-45. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_6_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_6_9) (дата звернення: 30.04.2025).

10. Нуруллаєв І.С. Правове регулювання механізму стягнення необґрунтованих активів пов'язаних фізичних та юридичних осіб як виду цивільної конфіскації та його міжнародно-правові засади. *Правова позиція*. 2022. № 1. С. 75-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2022_1_15 (дата звернення: 30.04.2025).